

به نام خدا

فعالیت‌های فوق برنامه؛ از برنامه‌های اجباری تا تجربیات ماندگار

مریم باغخانی

سمت: مربی پرورشی

سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۵

فعالیت‌های فوق برنامه؛ از برنامه‌های اجباری تا تجربیات ماندگار

فلسفه فعالیت‌های فوق برنامه (چرا فعالیت کنیم؟)

بسیاری از مدارس فعالیت‌ها را صرفاً برای «پر کردن وقت» یا «رعایت بخشنامه‌ها» اجرا می‌کنند. در این فصل، مربی یاد می‌گیرد که هدف واقعی چیست:

- کشف استعدادهای پنهان: شناساندن توانمندی‌هایی به دانش‌آموز که در محیط خشک کلاسی دیده نمی‌شوند.
- تخلیه هیجانی سازنده: تبدیل انرژی زیاد نوجوانان به خروجی‌های هنری، ورزشی یا اجتماعی.
- ساخت سرمایه اجتماعی: ایجاد حس تعلق به مدرسه (وقتی دانش‌آموز در یک تیم یا گروه فعالیت می‌کند، کمتر به مدرسه آسیب می‌زند).
- تکمیل شخصیت: آموزش مهارت‌هایی مثل مدیریت زمان، رهبری و کار تیمی که در کتاب‌های درسی نیست.

استراتژی‌های جذب و مشارکت (چگونه دانش‌آموز را بکشانیم؟)

- بزرگ‌ترین چالش مربی، بی‌میلی دانش‌آموزان به فعالیت‌های «کلیشه‌ای» است.
- تکنیک «تغییر نام و برندینگ»: به جای «مسابقه سخنرانی»، از «تربیان آزاد» استفاده کنید. نام‌های قدیمی، حس اجبار ایجاد می‌کنند.
- رویکرد «پایین به بالا»: به جای اینکه مربی تصمیم بگیرد چه فعالیتی اجرا شود، از طریق نظرسنجی‌های آنلاین یا جعبه‌های ایده‌ها، اجازه دهید دانش‌آموزان «سلیقه‌شان» را دیکته کنند.
- استفاده از «تاثیرگذاران مدرسه»: شناسایی دانش‌آموزانی که در بین همسالان محبوب هستند و آن‌ها را به عنوان «سفیر فعالیت» به کار بگیرید.
- سیستم پاداش‌های هوشمند: ایجاد امتیازاتی که برای نوجوان جذاب باشد (مثلاً: دسترسی به امکانات خاص مدرسه، ساعت استراحت بیشتر، یا تقدیر در فضای مجازی مدرسه).

دسته‌بندی و طراحی فعالیت‌های مدرن

فعالیت‌ها را به چهار دسته‌ی عملیاتی تقسیم می‌کنیم تا تنوع ایجاد شود:

۱. فعالیت‌های اکتشافی و مهارت‌محور

- کارگاه‌های کدنویسی، تولید محتوا، عکاسی موبایل
- سرمایه‌گذاری روی «کسب‌وکارهای کوچک دانش‌آموزی» (بازارچه).

۲. فعالیت‌های اجتماعی و همدلی

- طراحی پروژه‌های «خدمت به جامعه» (مثلاً: بازدید از خانه سالمندان با برنامه‌ریزی خود دانش‌آموزان).

- تیم‌های «راهنمای همسالان» برای کمک به دانش‌آموزان سال اولی.

۳. فعالیت‌های رقابتی و هیجانی:

- برگزاری «المپیک‌های غیردرسی» (مسابقات بازی‌های فکری، ورزش‌های نامعمول، یا مسابقات استدلالی).

- چالش‌های هفتگی (مثلاً: چالش یک هفته بدون پلاستیک در مدرسه).

۴. فعالیت‌های فرهنگی-روحي با رویکرد نو:

- جایگزینی سخنرانی‌های طولانی با «گفتگوهای در فضای باز».

- برگزاری شب‌های شعر یا موسیقی با فرمت «کافه کتاب» یا «اجرای آزاد».

چرخه اجرایی یک فعالیت (از ایده تا گزارش)

یک مربی حرفه‌ای باید بتواند یک پروژه را مدیریت کند:

مدیریت منابع و چالش‌های اجرایی

- جذب حامی: چگونه از خیرین یا سازمان‌های محلی برای تامین بودجه فعالیت‌ها کمک بگیریم؟

- مدیریت زمان: توازن بین «تحصیل» و «فعالیت» (جلوگیری از فشار تحصیلی که باعث شود دانش‌آموز از فعالیت‌ها فرار کند).

- تعامل با کادر مدرسه: متقاعد کردن مدیر و معلمان برای حمایت از فعالیت‌های نوآورانه که ممکن است در ابتدا «هرج و مرج» به نظر برسند

مدیریت تعامل با معلمان (برداشت درست از فعالیت):

۱- اثبات اثرگذاری: به معلمان نشان دهید که فعالیت‌های فوق‌برنامه باعث «کاهش تنش در کلاس» و «افزایش تمرکز تحصیلی» می‌شود. (مثلاً: «همکار عزیز، این دانش‌آموزی که در کلاس شما شلوغ است، در تیم رباتیک ما رهبر است؛ اجازه دهید این توانایی‌اش را در کلاس شما هم به شکل مثبتی به کار بگیرد»).

۲- هم‌سویی با اهداف آموزشی: فعالیت‌های پرورشی را به دروس متصل کنید (مثلاً مسابقه عکاسی با موضوع «زیبایی‌های گیاه‌شناسی» که هم درس زیست است و هم هنر).

۳ تبدیل فضای فیزیکی به فضای پویا:

۴. تغییر دکوراسیون موقت: استفاده از پوسترهای رنگارنگ، موزیک‌های ملایم در زمان استراحت و تغییر چیدمان صندلی‌ها. محیطی که بوی «اداری» بدهد، خلاقیت را می‌کشد.

مدیریت بحران در انجام فعالیت ها:

. اگر مشارکت کمتر از حد انتظار بود:

- تغییر سریع فرمت : اگر دانش‌آموزان به یک مسابقه نیامدند، سریعاً آن را به یک «چالش آنلاین» یا «نظرسنجی جایزه‌دار» تبدیل کنید. اصرار بر اجرای دقیق برنامه در حالی که مخاطب نیست، شکست قطعی است.

۲. اگر فعالیت منجر به هرج و مرج شد:

- قانون «توقف هوشمند»: به جای داد و فریاد، یک علامت توافقی (مثلاً بلند کردن دست یا یک صدای خاص) برای سکوت لحظه‌ای داشته باشید. سپس با لحنی آرام، یادآوری کنید که «این آزادی برای رشد است، نه برای تخریب؛ اگر نتوانیم نظم را حفظ کنیم، فرصت رشد را از دست می‌دهیم».

۳. اگر فشار تحصیلی باعث ریزش اعضا شد:

- مدل «تنفس»: در ایام امتحانات، فعالیت‌ها را به‌طور کامل حذف نکنید، بلکه آن‌ها را به «فعالیت‌های بازپرورنده و آرام‌بخش» (مثل موسیقی ملایم در حیاط یا جلسات کوتاه مدیریت استرس) تبدیل کنید.

نتیجه‌گیری

موفقیت در مربی‌گری پرورشی در دوره دوم متوسطه، در گرو تغییر تعریف «نظم» است.

نظم نوین یعنی پذیرش مسئولیت، مشارکت فعال و احترام متقابل. (نتیجه: رشد شخصیت و تعلق به محیط).

مربی نباید به دنبال «کنترل کردن» دانش‌آموز باشد، بلکه باید به دنبال «مدیریت کردن» پتانسیل‌های او باشد.

برای اینکه یک مربی در مدرسه اثرگذار باشد، باید توازنی میان سه ضلع زیر ایجاد کند:

- ضلع اول (ارتباطات): ایجاد اعتماد از طریق گوش دادن فعال، زبان «من» و درک نیازهای نسل زد. (اگر اعتماد نباشد، هیچ برنامه‌ای اجرا نمی‌شود).

- ضلع دوم (فرصت‌ها): طراحی فعالیت‌های فوق‌برنامه جذاب، مدرن و مهارت‌محور که دانش‌آموز را از حالت منفعت به حالت فعال تبدیل کند. (اگر فرصت نباشد، انرژی نوجوان به تخریب تبدیل می‌شود).

- ضلع سوم (انضباط منطقی): جایگزینی تنبیه‌های تحقیرآمیز با «پیامدهای منطقی» و مشارکت دادن دانش‌آموزان در وضع قوانین. (اگر قانون عادلانه نباشد، فعالیت‌ها به هرج و مرج منجر می‌شود)